

Bescherming en vervolging



Vergiftigde Havik *Accipiter gentilis* te Bergom- Herselt (A) (© Agentschap voor Natuur en Bos)

- De wettelijke bescherming van roofvogels in Vlaanderen
- Richtlijnen voor het herkennen en melden van roofvogelvervolging

Richtlijnen voor het herkennen en melden van roofvogelvervolging

WOUTER FAVEYTS

Inleiding

Roofvogels genieten in Vlaanderen al sinds meerdere decennia een volledige en strikte bescherming (Faveyts 2007). De Torenvalk *Falco tinnunculus* was de eerste soort die een beschermd statuut kreeg, in 1956. Pas tien jaar later, in 1966, kregen alle dagroofvogels de wettelijke bescherming die ze verdienen (Desmet 1987). Tot dan waren deze dieren vogelvrij verklaard, en was er zelfs sprake van een actief vervolgingsbeleid. Het is opmerkelijk dat in die vervlogen tijden zelfs de meeste natuurliefhebbers actief opriepen tot het verdelgen van roofvogels, 'ter bescherming van de fauna'. De vervolging kende haar hoogtepunt in de jaren '50 en '60. De Koninklijke Belgische Duivenbond betaalde destijds premies voor elke gedode roofvogel. Deze bedroegen 40 BEF (Belgische frank) in de periode 1955-1964 en 20 BEF in 1965-1966 (Desmet 1987). Merk daarbij op dat dit premiestelsel zelfs in voege is gebleven tot vlak voor het instellen van de wettelijke bescherming. Alleen reeds in de periode 1960-1964 werden in het kader van dit systeem maar liefst 27.691 roofvogels gedood in België (Desmet 1987)! Het op dergelijke schaal en dan nog volstrekt legaal afslachten van roofvogels is vandaag ondenkbaar. Dat neemt niet weg dat roofvogelvervolging nog steeds aan de orde van de dag is. De schaal waarop het plaatsvindt is heel wat kleiner dan een halve eeuw terug, maar het blijft een verschijnsel dat we moeten bekampen. Het opzet van dit artikel is het verschaffen van een aantal richtlijnen voor het herkennen van roofvogelvervolging en weergeven van de aangegeven manier om dit te melden aan de bevoegde autoriteiten.

Hoe kan men roofvogelvervolging herkennen?

Roofvogels kunnen sterven aan allerlei zaken zoals ouderdom, ziekten, het verkeer enzovoort. Bij vondst van een dode roofvogel is het belangrijk om voor ogen te houden dat dit in het merendeel van de gevallen niets met menselijke vervolging te maken heeft. In de praktijk is het niet altijd even evident om te oordelen of een dode vogel al dan niet op een verdachte wijze om het leven is gekomen. Een aantal omstandigheden kunnen echter nuttige aanwijzingen opleveren.

De onderstaande aanwijzingen zijn slechts richtlijnen. Bij een aantal gevallen zal de interpretatie niet duidelijk zijn. Indien er gegronde vermoedens zijn dat een dode of stervende roofvogel het slachtoffer is van vervolging kan men best de bevoegde autoriteiten op de hoogte te brengen.

De Werkgroep Roofvogels Nederland heeft in dit kader overigens een interessante publicatie uitgebracht (Jansman 2000).

Algemene aanwijzingen voor roofvogelvervolging

1. We vinden meer dan één dode of stervende roofvogel in dezelfde omgeving. Met name buiten het broedseizoen zijn roofvogels solitaire dieren. Het vinden van meerdere dode of stervende vogels op eenzelfde plaats kan dan ook verdacht zijn en kan wijzen op een lokale vervolgingshaard.

2. Het vinden van andere dode of zieke dieren dan roofvogels in dezelfde omgeving, zowel vogels als zoogdieren. Naast roofvogels zijn ook andere diersoorten vaak het slachtoffer van illegale vervolging of legale bestrijding, zoals bijvoorbeeld marterachtigen of kraaiachtigen. Kadavers lokken

natuurlijke opruimers als aaskevers. In geval van een krachtige gifstof kunnen deze er echter zelf het loodje leggen. Dode aaskevers vormen dan ook een bijkomende aanwijzing voor een verdacht overlijden.

3. Kadavers, ander lokaas, eieren, enz., al dan niet in de buurt van een dode roofvogel.

Roofvogels kunnen aangetrokken worden door lokaas dat kan bewerkt zijn met een gifstof. In bepaalde gevallen is dit onmiddellijk zichtbaar door de felle kleur van het gif op het lokaas. In andere gevallen wordt echter meer ingenieus tewerk gegaan, en is het gif in het kadaver zelf aangebracht. Lokaas kan ook worden gebruikt bij valklemmen en dergelijke.

4. Het voorkomen van regelmatige meldingen uit eenzelfde gebied. Wanneer in een bepaald gebied frequent dode of stervende roofvogels worden aangetroffen kan dit een aanwijzing zijn dat er sprake is van vervolging.

5. De conditie van de roofvogel (die is te bepalen door te voelen hoeveel borstvlies aanwezig is rond het borstbeen; bij magere vogels is de benige kam van het borstbeen heel goed voelbaar). Bij een mager exem-



Vergiftigde Havik *Accipiter gentilis* te Bergom – Herselt (A). Ernaast liggen restanten van een jonge huisduif. Eén poot was verwijderd, mogelijk omdat een ring de herkomst van deze prooi zou kunnen verraden. Het beestje was volgestouwd met gif en vastgemaakt aan een touw om zo lokaas te dienen voor roofvogels e.d.
(© Agentschap voor Natuur en Bos)



Detail van binnenste dode huisduif. De blauwe kleur wijst op carbofuran (© Agentschap voor Natuur en Bos)

plaar ligt een natuurlijke doodsoorzaak als uitputting of ziekte eerder voor de hand. Een vogel die goed in het vlees zit, vooral met een goed gevulde krop, is verdacht. Een gevulde krop bevat recent gegeten voedsel en valt op door een uitpuilende keelstreek. Dit kan wijzen op vergiftiging. Dit criterium is echter niet absoluut: aangeschoten of vergiftigde roofvogels die niet dadelijk sterven kunnen snel gewicht verliezen en daardoor mager zijn. Anderzijds kan een ogenschijnlijk gezonde vogel bijvoorbeeld ook omkomen tengevolge van het verkeer.

6. Het vinden van één of meerdere kadavers in de buurt van trechervallen gebruikt voor de bestrijding van kraaiachtigen. Het houden van duiven, Kauwen *Corvus monedula* of andere potentiële prooidieren in een kraaierval is verdacht. Dit wijst op pogingen om Havik en Sperwer gericht te vangen, wat verboden is. Zie Faveyts (2007) voor het legale statuut van dergelijke vallen in het Vlaamse gewest.

7. Sommige soorten roofvogels zijn extra kwetsbaar voor vervolging. Soorten die zich regelmatig voeden met aas, zoals Buizerds *Buteo buteo* en wouwen *Milvus spec.*, zijn bijvoorbeeld erg vatbaar voor vergiftiging door middel van lokaas. Afschot komt vooral voor bij soorten die opvallend aanwezig zijn in open landschap, zoals Buizerds. Sperwers *Accipiter nisus* daarentegen zijn bijvoorbeeld veel onopvallender en eten ook slechts zelden aas (Newton 1986), en zijn daarom minder gauw het slachtoffer van vervolging.

Aanwijzingen voor vergiftiging

De meest voorkomende manier om roofvogels illegaal te verdelgen is het gebruik van gifstoffen. Bepaalde zaken kunnen specifiek wijzen op vergiftiging van een vogel met bepaalde toxische stoffen, naast de meer algemene aanwijzingen die hierboven al werden aangehaald.

Vergiftiging is niet steeds rechtstreeks op roofvogels gericht. In bepaalde gevallen vormen Vossen *Vulpes vulpes* het voornaamste doelwit. Uiteraard is lokaas echter hoegenaamd niet-selectief, en roofvogels kunnen

evenzeer het slachtoffer worden van niet voor hen bestemd aas.

Bij vergiftiging moet tevens worden opgemerkt dat roofvogels ook getroffen kunnen worden door zogenaamde 'secundaire vergiftiging'. In dat geval gaat het om gif dat werd gebruikt om organismen te bestrijden die lager op de voedselketen voorkomen dan roofvogels (pesticiden, rodenticiden, insecticiden). Bij een bepaald onderzoek in Groot-Brittannië bleek bijvoorbeeld dat 66 % van de onderzochte dode Rode Wouwen restanten bevatten van dergelijke rodenticiden, als gevolg van het zich voeden met vergiftigde ratten (Newbery *et al.* 2003).

Een aantal aanwijzingen kunnen specifiek op vergiftiging wijzen.

1. De roofvogel ligt op zijn buik, met gespreide vleugels en verkrampte poten. Een dergelijke houding kan het gevolg zijn van het feit dat de gebruikte giften er voor zorgen dat de vogel zich niet meer kan ontspannen.

2. Vooral in het geval van nog levende roofvogels: verkrampte houding en schuim of slijmen die uit de bek komen.

3. Vergiftigde roofvogels zoeken vaak water op om te drinken; exemplaren die in de buurt van water worden gevonden kunnen verdacht zijn.

Belangrijke opmerking: hou er rekening mee dat de gebruikte giften veelal zeer sterk toxisch zijn. Zij kunnen ook voor de mens een reëel risico vormen. Gelieve dergelijke kadavers niet aan te raken!



Detail dode Havik *Accipiter gentilis*. De verkrampte poten wijzen op vergiftiging. (© Agentschap voor Natuur en Bos)



Geschoten Rode Wouw *Milvus milvus*, voorjaar 2007.
(© Natuurhulpcentrum Opglabbeek www.natuurhulpcentrum.be)

Aanwijzingen voor afschot

Naast vergiftiging vormt ook afschot van roofvogels een belangrijke illegale doodsoorzaak.

Een aantal aanwijzingen kunnen specifiek op afschot duiden.

1. Schotwonden. Bij het gebruik van zwaardere kalibers is dit vrijwel steeds duidelijk, maar in geval van het gebruik van hagel is dit niet zo eenvoudig vast te stellen. Vaak blijkt dit dan pas bij het nemen van röntgenfoto's.
2. Perforaties en breuken van de veren in de

vleugels en de staart op meerdere plekken kunnen wijzen op afschot met hagel.

3. Het feit dat een vogel meerdere breuken vertoont kan een aanwijzing vormen.

Aanwijzingen voor gebruik van klemmen

Met name roofvogels die frequent gebruik maken van weipalen en dergelijke kunnen op gruwelijke wijze het slachtoffer worden van specifiek geplaatste klemmen. Deze tuigen kunnen echter ook op de grond geplaatst worden. Klemmen zijn verboden op basis van het Koninklijk besluit van 9 september 1981 betreffende de bescherming van vogels in het Vlaamse gewest.



Klimsporen bij een Grove Den *Pinus silvestris* die leiden naar een nest van een Buizerd *Buteo buteo*. Jongen van hooguit een tweetal weken werden uit het nest geroofd. 22 mei 2007. Groot Schietveld, Brecht (A)
(Foto: Herman Nuytemans)

Behalve het effectief vinden van dergelijke klemmen zelf kan ook het feit dat een roofvogel gebroken of afgeknapte poten heeft een zeer sterke aanwijzing zijn.

Aanwijzingen voor het roven van nesten of het verstoren van nesten

Roofvogelvervolging kan ook gericht zijn tegen broedplaatsen van roofvogels, waarbij moedwillig nesten worden verstoord of vernietigd. Het gebeurt tevens dat de inhoud van nesten (eieren of jongen) wordt geroofd. De meeste roofvogelsoorten broeden in bomen; kiekendieven *Circus species* nestelen echter op de grond in dichte vegetatie, zoals rietvelden.

1. Klimsporen op de boom waarin zich een roofvogelnest bevindt kunnen wijzen op kwaad opzet. Hou er weliswaar rekening mee dat vogelringers in bepaalde gebieden jonge roofvogels op het nest ringen en daarbij ook naar het nest klimmen.
2. Platgetrapte vegetatie rondom de nestboom. Hier geldt dezelfde opmerking in verband met vogelringers.
3. In bepaalde gevallen wordt geen moeite genomen om naar het nest te klimmen, maar wordt het vanaf de grond beschoten. Dit kan blijken uit de inslag van geweerhagel in de boom, wat uiteraard niet steeds makkelijk zichtbaar is. Dode jongen en/of een dode oudervogel kunnen na beschieting nog in het nest liggen.
4. Een drastische en opvallende wijze van vervolging is het omzagen van de nestboom.

5. Voor wat betreft grondbroedende soorten is het verdacht wanneer sporen door de vegetatie bij een nestplaats worden opgemerkt.

6. Kadavers van roofvogels in de buurt van een nestplaats. Zie daarbij ook hierboven voor aanwijzingen voor vergiftiging en afschot.

Aanwijzingen voor niet-verdachte omstandigheden

Zoals reeds hogerop gesteld zal een dode of stervende roofvogel die in de natuur wordt gevonden in de meeste gevallen niet op verdachte wijze om het leven zijn gekomen. Een aantal aanwijzingen maken vervolging weinig waarschijnlijk. Toch is het ook belangrijk om bij ogenschijnlijk niet verdachte omstandigheden waakzaam te blijven. Soms worden geschoten of vergiftigde roofvogels als afleidingsmanoeuvre precies op onverdachte plaatsen gedumpt bv. in prikkeldraad gehangen, langs een drukke weg gelegd enz...

1. Roofvogels, hoofdzakelijk Sperwers, die worden gevonden bij ramen of andere glazen constructies hebben zich hiertegen waarschijnlijk hiertegen dood gevlogen in hun jachtvlucht.

2. Hoogspanningslijnen en windmolens vormen eveneens gevaarlijke hindernissen voor vogels. Dieren die in de buurt hiervan worden aangetroffen zijn waarschijnlijk botsingslachtoffers. Met name bij windmolenlachtoffers is dat meestal duidelijk, vermits de snel roterende wieken van windmolens de vogels dikwijls in twee splijten.

3. Bij dode roofvogels langs een autoweg of een spoorweg gaat het veelal om verkeerslachtoffers.

4. Let op de algemene conditie: sterk vermagerde exemplaren kunnen er op wijzen dat deze eerder door uitputting of ziekte zouden kunnen gestorven zijn (zie hoger).

5. Met name kleinere soorten roofvogels worden frequent het slachtoffer van grotere en meer krachtige soorten; bijvoorbeeld Sperwers die worden geslagen door Haviken *Accipiter gentilis*. Kadavers van roofvogels omringd door plukresten hoeven dan ook niet als verdacht te worden beschouwd.

Wat te doen in geval van mogelijke vervolging?

Het is belangrijk om te weten wat men precies dient te doen wanneer men in het veld geconfronteerd wordt met een dode of stervende roofvogel, en waarbij op basis van één of meerdere van de hoger vermelde aanwijzingen kwaad opzet mag worden verondersteld.

Sinds de winter 2005-2006 werden bij de bevoegde Vlaamse overheidsinstantie, het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB), meldpunten opgezet. In elke Vlaamse provincie is er nu zo'n meldpunt waar men terecht kan met meldingen van verdachte gevallen. Hieronder zijn de coördinaten te vinden van deze meldpunten.

Wanneer het gaat om verdachte gevallen kan een bevoegde ambtenaar ter plaatse de

Antwerpen	0499 / 94 91 35
ant.anb@vlaanderen.be	
Limburg	011 / 74 24 50
lim.anb@vlaanderen.be	
Oost-Vlaanderen	09 / 265 46 40
ovl.anb@vlaanderen.be	
Vlaams-Brabant	016 / 21 11 83
vbr.anb@vlaanderen.be	
West-Vlaanderen	0479 / 89 01 09
wvl.anb@vlaanderen.be	

Tabel 1. Provinciale meldpunten roofvogelvervolging bij het Agentschap voor Natuur en Bos.

nodige vaststellingen doen. Het is daarbij van belang te beseffen dat het doden van roofvogels een strafrechtelijk misdrijf is. Enkel personen met de vereiste opsporingsbevoegdheid kunnen op legale wijze vaststellingen doen en deze personen weten hoe ze met dergelijke gevallen moeten omgaan.

Raak dus de kadavers niet aan. Hierbij speelt trouwens ook het reeds vermelde gezondheidsrisico voor de mens in geval van vergiftiging.

Nog levende roofvogels kunnen steeds worden overgebracht naar een erkend opvangcentrum voor vogels en wilde dieren (zie <http://www.natuurpunt.be/default.asp?ID=611>).

Gelieve steeds duidelijk te vermelden dat het om het doorgeven van een melding betreffende mogelijke roofvogelvervolging gaat en tracht zo veel mogelijk nuttige details te geven.

Referenties

- Desmet J. 1987. *Vogels. Hun levensloop in België, hun wedervaren met de mens*. Uitgeverij Marc Van De Wiele, Brugge.
- Faveyts W. 2007. De wettelijke bescherming van roofvogels in Vlaanderen. *Natuur.oriolus* 73(3) Bijlage: 102-103
- Jansman H. 2000. *Herkennings- en opsporings van roofvogelvervolging*. Werkgroep Roofvogels Nederland, Appelscha.
- Newbery P., I. Carter, K. Morton & A.Tharme 2003. Are rodenticides an increasing problem for Red Kites (*Milvus milvus*)? In Thompson D.B.A., Redpath S.M., A.H. Fielding, M. Marquiss & C.A.Galbraith *Birds of prey in a changing environment*. Scottish Natural Heritage, Edinburgh.
- Newton I. 1986. *The Sparrowhawk*. T & AD Poyser, Staffordshire.